

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIV FAOLIVATNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIVASINING NAZARIY-METODOLOGIK MASALALARI

Adilova Feruza Oblokulovna

Zarmed universitetining Muhandislik-iqtisodiyot va gumanitar fanlar fakulteti "Pedagogika va psixologiya" kafedrası
o' qituvchisi
feruza.adilova1988@bkru

Annotatsiya: Oliy ta'lim jamiyatning intellektual salohiyatini yaratish bilan birga uning ma'naviy barqarorligi, fuqarolik birdamligi va kasbiy etikasi uchun mas'ul ijtimoiy institutdir. Raqamli axborot oqimlari kuchaygan, kasblar mazmuni tez yangilanayotgan va talabning hayotiy tanlovlari murakkablashayotgan sharoitda universitet faqat bilim uzatuvchi makon bo' lib qololmaydi. U talabning mustaqil fikrlashi, axloqiy qaror qabul qilishi, o' z huquq va burchlarini anglab yashashi hamda kasbiy faoliyatining ijtimoiy oqibatlarini baholay olishini rivojlantirishi lozim.

Kalit so' zlar: tyutor. tyutorlar faoliyati. Individual yondashuv bilan tyutorlik vazifasi. Talabalar tyutorlik samaradorligining kaliti. Tyutor bolaning qobiliyatini ob'ektiv baholash.

+998939901605

Аннотация: Высшее образование - это социальный институт, ответственный не только за развитие интеллектуального потенциала общества, но и за поддержание его нравственной устойчивости, гражданской солидарности и профессиональной этики. В условиях нарастания потоков цифровой информации, стремительной трансформации профессиональных ролей и усложнения жизненного выбора студентов университет больше не может ограничиваться лишь передачей знаний. Он призван формировать у обучающихся способность к самостоятельному мышлению и принятию этически обоснованных решений, воспитывать осознание ими своих прав и обязанностей, а также учить оценивать социальные последствия своей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: репетитор. Репетиторские занятия. Репетиторские задания с индивидуальным подходом. Ключ к эффективности репетиторства. Объективная оценка способностей ребенка, занимающегося с репетитором.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ISSUES OF THE TECHNOLOGY FOR DEVELOPING SPIRITUAL ACTIVITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract: Higher education is a social institution responsible not only for developing society's intellectual potential but also for upholding its moral resilience, civic solidarity, and professional ethics. Amidst the surging flow of digital information, the rapid transformation of professional roles, and the increasing complexity of the life choices students face, the university can no longer limit itself to the mere transmission of knowledge. It is called upon to foster in students the capacity for independent thought and ethically grounded decision-making, to cultivate an awareness of their rights and responsibilities, and to teach them to evaluate the social consequences of their professional activities.

Keywords: tutor, activities of tutors, tutoring role with an individual approach, key to the effectiveness of student tutoring, objective assessment of a student's abilities by the tutor.

KIRISH

Jahonda, ayniqsa, zamonaviy global ta'limda repetitor talabalarga o' z ta'lim rejasini amalga oshirish va maqsadlariga erishishda yordam beradigan yakka murabbiy sifatida ishlashi yaxshi ma'lum. An'anaviy o' qituvchidan farqli o' laroq, tyutor bilim bermaydi, balki mustaqil o' rganish, tanqidiy fikrlash va mulohaza yuritish ko' nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu ish shakli, masalan, Oksford universiteti (University of Oxford) va Kembrij universitetida (University of Cambridge) faol qo' llaniladi, bu muassasalarda tyutor o' qish davomida talabaga hamroh bo' ladi. Jahon amaliyotida tyutorlar onlayn ta'lim va inklyuziv muhitida ham talablarni bajarishadi, bu yerda ta'limni shaxsiylashtirish muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlash lozim. Tyutorlar ta'lim tizimi va talaba o' rtasida vositachi bo' lib, talabalarga

moslashish va samarali ta'lim strategiyasini tanlashda ham yordam berishadi. Shunday qilib, tyutor xorijiy ta'limda muhim o'rin tutadi, mustaqil, mas'uliyatli va g'ayratli shaxsni rivojlantirishga bevosita hissa qo'shishi e'tirof etiladi.

Tarixga nazar solsak, yoshlarni o'qitish masalasi Fitrat, Behbudiy, Avloniyning ma'rifatparvarlik g'oyalari ham mavjud. Xususan, Abdurauf Fitrat yuksak ma'naviy yetuklikka ega shaxsni yetishtirishda eng avvalo ta'lim-tarbiyadagi ma'naviy axloqiy talablarga e'tibor qaratish zarurligini aytadi. Fitratning fikrlariga ko'ra, "yaxshi ustoz" yoki "oliyanob kasb egasi" bu nafaqat professional bilim va ko'nikmaga ega bo'lishi, balki ichki madaniyati, ruhiy-estetik ishonchi bilan boshqalarga ibrat bo'lishi zarur. Bu yerda muallif kasbga bo'lgan muhabbat, Vatanga, milliy qadriyatlarga sadoqat, halollik, odob kabi fazilatlarni ham kasbiy tayyorgarlikning ajralmas qismi sifatida talqin qiladi.

Xorijiy, xususan, G'arb pedagog olimlari ham kasbiy-ma'naviy nafosatni jahon miqyosida tadqiq etib, uni demokratik qadriyatlar, huquq va erkinliklar, ijtimoiy adolat, insonparvarlik bilan uzviy bog'laydilar. Amerikalik pedagog-faylasuf Jon Dyui estetik tarbiya va ijodkorlikni shaxsning rivojida muhim omil sifatida tilga olgan ekan, bu jarayon har qanday kasb-hunarga ega bo'lish jarayonida ham qo'llanishi zarurligini ta'kidlaydi. Dyui nazarida ta'lim jamiyatni tubdan o'zgartirish qudratiga ega bo'lib, agar unda nafosat, ijodkorlik, erkin fikr, tanqidiy yondashuv singdirilsa, jamiyatda insonparvarlik va huquqiy-demokratik muhit mustahkam bo'ladi[15]. Shu nuqtada kasbiy-ma'naviy nafosat bir tomondan shaxsda ongli ravishda tarbiyalanishi, buning uchun maxsus ilg'or metodikalardan foydalanish zarurligi ko'rsatib o'tiladi.

Oliy ta'lim muassasalarida tyutorlar faoliyati zamonaviy ta'lim tizimining muhim va ajralmas qismiga aylanib bormoqda. So'nggi yillarda ta'lim jarayonini takomillashtirish, talabalarga individual yondashuvni kuchaytirish va ularning akademik hamda shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash maqsadida tyutorlik instituti joriy etildi. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Tyutor – bu talabalarga ta'lim jarayonida yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, ularning muammolarini hal qilishda yordam beruvchi va akademik faoliyatini muvofiqlashtiruvchi mutaxassis hisoblanadi. Tyutorlar nafaqat o'quv jarayoniga oid masalalarda, balki talabalarining ijtimoiy hayotida ham faol ishtirok etadi. Ular talabalarni universitet muhitiga moslashtirish, ularda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish va maqsadli rivojlanish yo'nalishlarini belgilashda muhim rol o'ynaydi.

Tyutorlar faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biri – talabalar bilan individual ishlashdir. Har bir talabaning qobiliyati, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda, tyutor ularga shaxsiy ta'lim traektoriyasini tuzishda yordam beradi. Bu esa talabaning o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishiga va yuqori natijalarga erishishiga zamin yaratadi.

Shuningdek, tyutorlar talabalarining davomatini nazorat qilish, ularning o'zlashtirish darajasini tahlil qilish va muammoli holatlarni barvaqt aniqlash orqali ta'lim jarayoni samaradorligini oshiradi. Agar talaba o'qishda qiyinchilikka duch kelsa, tyutor uning sabablarini aniqlab, tegishli chora-tadbirlarni ko'radi. Bu jarayonda o'qituvchilar va ma'muriyat bilan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga ega.

Soha mutaxassisi T.M. Ovsyannikova bu borada quyidagi fikrlarni bildiradi: "Tyutorning ba'zi ish vazifalari quyidagilardan iborat: talabalar bilan individual ish jarayonini tashkil yetish; o'quv maydonida ularni shaxsiy qo'llab-quvvatlashni tashkil etish; individual o'quv dasturini tuzatish uchun talabalarining o'qituvchilar va boshqa o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlarini tashkil yetish; ota-onalar bilan o'zaro munosabatlarni tashkil yetish; o'quv dasturini shakllantirish va amalga oshirish samaradorligini monitoring qilish va baholash" [3.38].

Umuman, xorij pedagogik maktablari uchun xos bo'lgan yondashuv – kasbiy mahoratni shakllantirishda estetik, axloqiy va ijtimoiy prinsiplar hamisha e'tiborda bo'lishi lozimligi, hamda bu jarayon individual erkinlik va ijodiy qobiliyatni cheklamasdan olib borilishi zarurligidir. Garchi ayrim olimlar shaxsda tabiiy ijodiy qobiliyat ustun bo'lishini ko'proq tilga olishsa-da, amalda ma'naviyat va nafosatni yetarlicha rivojlantirish uchun maxsus pedagogik yondashuvlar, rejalashtirilgan dasturlar, didaktik materiallar albatta zarur. Polemika aynan shu o'rinda, ya'ni "kasbiy-ma'naviy nafosatni shakllantirishda tabiiy qobiliyat ustuvormi yoki maxsus metodik ko'mak ustuvormi?" degan masalalarda kelib chiqadi.

"Klassik Yevropa universitetining hozirgi holatida tyutor har hafta individual konsultatsiyalar o'tkazadi - tyutorlik soatlari va 5-7 talabadan iborat mini-guruhlarda muntazam tyutorlik mashg'ulotlarini olib boradi. Zamonaviy tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, Oksford va Kembrij universitetlarida akademik vaqtning aksariyati (75 dan 90% gacha) tyutorlikka bag'ishlangan" [3.34].

Ko'pchilik zamonaviy tadqiqotchilar, shu jumladan Dyui, Freire, O. Isoqov, Y. Kadirova kabi olimlar, bu ikki omilning uyg'unligi zarurligini e'tirof etadilar. Biz ham aynan shu fikrga qo'shilamiz, chunki ma'naviy-axloqiy did va ijodiy qobiliyat tabiiy bo'lsa-da, uni uyg'un o'tish, rivojlantirish va barqaror fazilatga aylantirish uchun albatta tizimli pedagogik yondashuv kerak bo'ladi.

Masalan, AQShda tyutor - bu o'qituvchi, o'qituvchi yordamchisi yoki xususiy darsni (tutorial) olib boradigan universitetning yuqori kurs talabasi ham bo'lishi mumkin. Tyutorning ishi odatda o'quvchiga ma'lum bir mavzu bo'yicha bilim olishga yordam berishga qaratilgan.

Shunga ko'ra tyutorga ba'zi vazifalar yuklanadi:

Birinchiidan, o' zining faoliyatini tashkil etishda, repetitor ustuvorliklarni belgilashga, vaqtni boshqarish ko' nikmalarini rivojlantirishga va yangi ko' nikmalarni o' zlashtirish rejasini ishlab chiqishda yordam beradi.

Ikkinchiidan, o' quv jarayonini muvofiqlashtirishda, repetitor talabani baholarini kuzatib boradi, muvaffaqiyatsizlik sabablarini o' rganib, o' qish muammolarini hal qilish yo' llarini izlashga yordam beradi.

Uchinchiidan, o' z-o' zini o' rganish yo' lida o' quvchi yoki talabani rag' batlantirish va qo' llab-quvvatlashda, repetitor uni hissiy qo' llab-quvvatlaydi va turli fanlarni o' rganishga, yangi ko' nikmalarni rivojlantirishga undaydi.

AQShda repetitor bo' lish uchun ma' lum talablarga javob berish kerak: o' qitiladigan mavzu bo' yicha yetarli bilimga ega bo' lishi; GPA kamida 3,5 ball (GPA yoki Grade Point Average), maksimal 4 ballga ega bo' lishi; bakalavr darajasiga ega bo' lishi yoki yuqori kurs talabasi bo' lishi; notiqlik san' atini xabardor bo' lishi lozim. AQShda repetitorning ish haqqi universitet tomonidan to' lanadi.

Avvalo, mutaxassisning o' z sohasida puxta bilim va malakaga ega bo' lishi kasbiy-ma'naviy yetuklikning asosi hisoblanadi. N. Azizxo' jaeva ta'kidlaganidek, kasbiy shakllantirish shaxsning nazariy bilim, amaliy tajriba va ma'naviy qadriyatlar uyg' unligiga asoslangan holda amalga oshirilishi lozim.

"Individual yondashuv bilan tyutorlik vazifasi bolaning xususiyatlarini hisobga olish va unga ushbu qiyinchiliklarni yengishga yordam beradigan qo' llab-quvvatlash vositalaridan foydalanishdir. Shu bilan birga, bunday yordam ko' rsatadigan kattalar qiyinchiliklarni o' zlari aniqlaydilar va bolaga yordam berish usullarini qo' llaydilar. Shaxsiy yondashuv ko' pincha mutaxassislar va o' qituvchilar ishida qo' llaniladi. Tyutor uchun ularning harakatlari bolaning rivojlanishi uchun muhim manbalar bo' lib, u bilan (iloji bo' lsa) ushbu rivojlanishning vazifalari, vositalari va shartlarini muhokama qiladi" deb, Ye.V. Samsonova, I.V. Karpenkovalar, "Tyutorlarni inklyuziv ta'limga professional darajada tayyorlash" nomli o' quv qo' llanmada qayd etadilar [4.34].

Shu sababli bilim, tajriba va ma'naviy qadriyatlar o' zaro uyg' unlashgan taqdirdagina kasbiy barkamollikka erishish mumkin.

"Talabalar tyutorlik samaradorligining kaliti - tengdoshlarning o' quv jarayonidagi o' zaro munosabatidir. Ushbu turdagi tyutorlik o' quv jarayoniga jalb qilingan barcha tomonlar uchun muhim afzalliklarga egadir. Talabani tyutor sifatidagi roli - o' zini o' rganishi uchun zarur shart-sharoitlarni va olingan bilimlardan yanada mazmunli va samarali foydalanish, mas'uliyatni kuchaytirish, o' zini qadrlash, hurmat va ma' lum bir sohada malakali mutaxassis sifatida qabul qilish imkoniyatlarini beradi. Talaba o' qituvchisi yoshi bo' yicha talabaga ancha yaqinroq, shuning uchun intilishlar, istaklar, turmush tarzi, tashqi dunyoga munosabat va fikrlash jihatidan yaqinroqdir. Ko' pgina hollarda, u talaba bilan yanada samarali muloqot qila oladi, unga muvaffaqiyat qozonishiga yordam beradi. Tahlil qilinayotgan tyutorlik turining ta' sirini hisobga olgan holda, uning alohida sinflarda va umuman ta' lim muassasasida o' zaro yordam hamda g' amxo' rlik hamjamiyatini yaratishda samaradorligini qayd etish mumkin" [2.5]

Pedagog N.V. Shramko tyutorlik tarixini tahlil qilar ekan, quyidagi fikrlarni bildiradi: "O' rta asrlarda universitetda o' qish uchun talabalar o' z-o' ziga ta' lim berish kabi boshlang' ich mahoratni egallashlari kerak edi, bu ularga kerakli bilimlarni topish va o' zlashtirishga yordam berardi. Tyutorlik dastlab bu o' z-o' ziga ta' lim berish kabi jarayonga yordamchi bo' lib xizmat qilgan.

Tarix rivojlanishi bilan tyutorlik ta' lim funksiyalari asta-sekin kengayib bordi va tez orada "tarbiyalanuvchilarga o' quv jarayonida, talabalarining rivojlanishi va o' z taqdirini o' zi belgilashida yordam qo' shildi".

Biroq, biz XIV asrda buyuk Buyuk Britaniyada "Oksford va Kembrij - klassik ingliz universitetlarida" paydo bo' lgan ta' limdagi hodisa sifatida tyutorlik haqida gapirishimiz mumkin" [3.55]

"Qadim zamonlardan to hozirgi kungacha bo' lgan jahon amaliyoti tajribasini tahlil qilishda ta' lim tizimining uch turi mavjud degan xulosaga kelishimizga imkon beradi: nemis klassik modeli (shu jumladan rus an' analari); ingliz klassik modeli (tyutorlik); sharqona suv ichiga bekinish amaliyoti.

Bu borada D.A. Loginov quyidagi fikrlarni bildiradi: Sharqiy amaliyotlari bizning muhokamamiz mavzusi emas, bu ta' lim tizimini Yevropa an' analaridan uzoqlashtiradigan bir qator o' ziga xos xususiyatlarga ega (ustozning mavjudligi, uzluksiz ta' lim vaqtiga nisbatan noaniqlik, tana bilan bog' liq chuqur meditatsiya amaliyotlari). Nemis va ingliz modellari haqida gapirganda, ular orasidagi asosiy farqqa e' tibor qaratish lozim, bu o' qitish va o' qish madaniyati hamda tyutorlik madaniyati o' rtasidagi aniq farqlarda mavjud. Tyutorlik ta' limning o' ziga xos falsafasi va ta' lim tizimini tashkil etishning yetakchi usuli sifatida XII - XIV asrlardagi O' rta asrlardagi Yevropa universitetlaridan kelib chiqqan va taxminan to' qqiz yuz yilga to' g' ri keladi. Avvalo, biz Buyuk Britaniyaning birinchi universitetlari - Oksford (XII asr) va Kembrij (XIII asr) haqida gapiramiz. Bir necha asrlar davomida Britaniyada universitet an' anasi izchil rivojlanishi bizga tyutorlik shakllantirish bosqichlarini kuzatish imkonini beradi" [4.27]

Pedagog olim V.S. Siliskiy, bo' lajak pedagoglarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlash jarayonini o' rganar ekan, o' z tadqiqotida muammo, maqsad va gipotezaga muvofiq tadqiqot davomida quyidagi vazifalarni hal qiladi: bo' lajak o' qituvchilarning tyutorlikka tayyorligini shakllantirish muammosining genezisi va hozirgi holatini o' rganish va taqdim yetish; bo' lajak o' qituvchilarning tyutorlik faoliyatiga tayyorligini shakllantirish muammosini o' rganishning nazariy va

uslubiy asoslarini aniqlash; universitetning o' quv jarayonida bo' lajak o' qituvchilarning tyutorlik faoliyatiga tayyorligini shakllantirish modelini ishlab chiqish, asoslash va sinovdan o' tkazish; .bo' lajak o' qituvchilarning tyutorlik faoliyatiga tayyorligini shakllantirish jarayonini uslubiy qo' llab-quvvatlashni ishlab chiqish [2.30:5].

Tyutorlik faoliyatining asosiy vazifalari Vazirlar Mahkamasining tegishli qaroriga ko' ra quyidagilar etib belgilangan:

talabalarining oliy ta'lim tashkiloti va ta'lim-tarbiya jarayonlariga moslashuviga, axborot-resurslari va boshqa manbalardan samarali foydalanishiga ko' maklashish hamda shaxsiy-kasbiy qiziqishlarini rivojlantirishga qaratilgan yakka va jamoaviy maslahatlar berib borish, ichki tartib-qoidalar, odob-axloq kodeksi hamda boshqa lokal hujjatlar bilan talabalarni tanishtirish;

talabalarni vatanparvarlik, bag' rikenglik, qonunlar, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida, zararli ta'sirlarga qarshi tura oladigan, hayotga bo' lgan qat'iy ishonch va qarashlarga ega qilib tarbiyalash;

talabalarda sog' lom turmush tarziga intilishni shakllantirish, shuningdek, ularning bo' sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish va jismoniy tarbiya bilan muntazam shug' ullanishini ta'minlash;

nogironligi bo' lgan, yetim, ota-ona qaramog' idan mahrum bo' lgan va ijtimoiy himoyaga muhtoj talabalarni hamda ijtimoiy-madaniy, ma'naviy-ma'rifiy hayotida faol ishtirok etayotgan talabalarni rag' batlantirish bo' yicha takliflar kiritish;

talabalarining yashash manzillari (talabalar turar joyi, ijara, yaqin qarindoshi va xususiy xonadonlar) bo' yicha muntazam monitoring yuritish hamda u yerdagi sharoit va talabalarining ijtimoiy (oilaviy) holatidan xabardor bo' lish, ularning bu boradagi muammolarini o' rganib, uni bartaraf etish bo' yicha rahbariyatga tegishli takliflar kiritish;

talabalarining ota-onasi yoki ularning o' rmini bosuvchi shaxslar bilan doimiy hamkorlikni yo' lga qo' yish hamda ularni farzandining o' quv-tarbiyaviy va ijtimoiy-maishiy sohalaridagi faoliyati to' g' risidagi ma'lumotlardan xabardor qilib borish.

"Jismoniy jihatdan imoniyati cheklangan va nogiron bolalarni o' qitish doirasida tyutorlar hamkorligini tashkil etish" nomli o' quv qo' llanma mualliflari "Tyutor bolaning qobiliyatini ob'ektiv baholashga, ishlash kerak bo' lgan muammolarni aniqlashga va ushbu talaba bilan individual ishlashda vazifalarni belgilashga yordam beradigan har qanday yozuvlarni yuritishi mumkin. Bular, masalan, tyutorning hamrohlik jarayonida paydo bo' ladigan sharhlari bilan mutaxassislarning tavsiyalari yoki hujjatlarni eng keng tarqalgan va zarur shakllaridan biri sifatida bolaning kuzatuvlari kundaligi bo' lishi mumkin.

Kundalik - bu o' zgarishlarni qayd etish va bolaning rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beruvchi hisobot shaklidir. Kundalik yozuvlar bolaning vazifalar, muloqotda qanday ishtirok etishini, nima o' zgarayotganini va qanday qiyinchiliklarga duch kelishini kuzatishi mumkin", deb hisoblashadi [6,24]

Bu jarayonni boshqarish, yo' naltirish, nazorat qilish pedagogikaning vazifasidir, chunki jamiyatda kamol topayotgan har bir avlodga zamonaviy fan, texnikaning yangiliklarini o' rgatish bilan cheklanmasdan, ularning qalbida kasbiy-ma'naviy fazilatlar, xulq-atvor normalari, insonga, tabiatga, Vatanga hurmat hissi, milliy va jahon madaniy merosiga muhabbatni ham singdirish lozim bo' ladi.

Shu bilan birga, zamonaviy raqamli muhit, innovatsion texnologiyalar, globallashuv jarayoni, yoshlarning murakkab ijtimoiy munosabatlari kabi omillar ham bu jarayonga yangi murakkabliklar va shu bilan birga, yangi imkoniyatlar yaratib beradi.

Bu masalada M.A. Dyachkova, O.N. Tomyuk o' z o' quv qo' llanmalarida quyidagi fikrlarni bildirishadi: "Tyutor kompetensiyasi - bu zamonaviy o' qituvchining kompetensiyasi bo' lib, unga talabalarining individual ta'lim dasturiga hamrohlik qilish imkonini beradi.

Tyutorning pozitsiyasi - bu kelajakda talaba ishlaydigan fan sohasidagi madaniy tajribani, shuningdek, talabaning samarali bo' lishiga imkon beradigan madaniy faoliyat usullarini (madaniyatda allaqachon mavjud) aks ettiradi.

Tyutorni qo' llab-quvvatlash - bu tanlovning noaniqligi va rivojlanish bosqichlaridan o' tish holatlarida shaxsning ta'lim faoliyatini qo' llab-quvvatlashning maxsus turi bo' lib, uning davomida talaba o' quv harakatlarini amalga oshiradi va o' qituvchi uni amalga oshirishi va tushunishi uchun sharoit yaratadi" [7,138].

"Bugungi kunda jamiyat insonning o' z ta'limini, shu jumladan umumiy va kasbiy ta'limni mazmunli qurish qiymatini tan oladi. Zamonaviy didaktikada, o' z navbatida, o' quv jarayonini tashkil yetishda individual yondashuv va individualizatsiya o' rtasidagi farq belgilanadi. Ammo, individual yondashuv prinsipidan farqli o' laroq, ta'limda individuallashtirish prinsipi hali yetarlicha ishlab chiqilmagan. Biz ko' rib chiqayotgan muammo, bir tomondan, turli xil pedagogik tyutorlik amaliyotlarining mavjudligi, ikkinchi tomondan, pedagogika fanida ushbu turdagi amaliyotni zamonaviy ta'limda individuallashtirish manbai sifatida tushunmaslik bilan bog' liqdir" [8,10]

Demak, kasbiy-ma'naviy nafosatni rivojlantirish – doimiy e'tibor, shijoat, ilmiy-ijodiy yondashuv va bunyodkorlikni talab qiladigan jarayondir. Ayni shu jarayonga munosib hissa qo' shish, dissertatsiyamiz mazmunini boyitish hamda ilg' or nazariy-metodik tajribalarni takomillashtirish bizning oldimizdagi muhim ilmiy va amaliy vazifadir.

Tyutorlar faoliyatining yana bir muhim jihati – talabalarning ijtimoiy faolligini oshirishdir. Ular turli madaniy, ma'naviy va sport tadbirlarini tashkil etishda ishtirok etadi, talabalarni jamoat ishlariga jalb qiladi. Bu esa talabalarda jamoada ishlash, yetakchilik va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish ham tyutorlar faoliyatida muhim o'rin tutadi. Onlayn platformalar, elektron jurnallar va axborot tizimlari orqali tyutorlar talabalar bilan doimiy aloqa o'rnatadi, ularning o'quv jarayonini monitoring qiladi va tezkor maslahatlar beradi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada qulay va samarali qiladi.

Ushbu shartlar orasida muassasada professor-o'qituvchilarning ma'lum lavozimlari mavjudligidan boshlab va birgalikdagi ish natijalari bo'yicha o'qituvchilar va talabalar qabul qilingan hisobot shakllari bilan yakunlangan o'quv jarayonini tashkil etish muhim o'rin tutadi. Shubhasiz, o'quv jarayonini uning barcha ishtirokchilari uchun individuallashtirish, ochiqlik va o'zgaruvchanlik tamoyillari asosida tashkil etish ushbu sohada rivojlanish uchun manba hisoblanadi. Talabalar uchun individual ta'lim dasturlarini shakllantirish va amalga oshirishda maxsus hamrohlik qiladigan pedagogik xodimga, "tyutor" deyiladi [8,168]

Shu bilan birga, tyutordlardan yuqori darajadagi kasbiy kompetensiyalar talab etiladi. Ular pedagogika, psixologiya va kommunikatsiya sohalarida bilimga ega bo'lishi, talabalar bilan samarali muloqot qila olishi va muammolarni tezkor hal etish qobiliyatiga ega bo'lishi lozim. Shuning uchun tyutorlarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish masalasi ham dolzarb hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasalarida tyutorlar faoliyati talabalarining har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladigan muhim mexanizmdir. Ushbu tizim orqali ta'lim sifati oshadi, talabalar o'qishga bo'lgan qiziqishi kuchayadi va ularning kelajakda muvaffaqiyatli mutaxassis bo'lib yetishishi uchun mustahkam poydevor yaratiladi.

Oliy ta'lim muassasalari ma'naviy faoliyatini o'rganishda guruh rahbarlari faoliyatining ilmiy-pedagogik tahlili va mohiyati; oliy ta'lim muassasalari ma'naviy ishlarini Yangi O'zbekiston sharoitida rivojlantirishda tyutorlik faoliyatining ahamiyati; oliy ta'lim muassasalari ma'naviy faoliyatini rivojlantirish masalalariga bo'lgan zamonaviy yondashuvlar va umumiy metodologik masalalar tahlil qilinar ekan, quyidagi xulosalarga kelindi:

O'tkazgan tahlillarimizdan shu ma'lum bo'ldiki, ta'lim jarayonlarini modernizatsiya qilish sharoitida O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimida tyutorning o'rnini so'ngi vaqtlarda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tyutor talabalarni qo'llab-quvvatlashda muhim insonga aylandi, u ta'limni individuallashtirish va talabalar mustaqilligini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Uning faoliyati an'anaviy pedagogik yordamdan tashqariga chiqadi va tashkiliy, maslahat va motivatsion yordamni o'z ichiga oladi. Tyutor lavozimining joriy etilishi - oliy ta'lim muhitida dars sifatini oshirishga ham yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2025 йил 17 октябр "Олий таълим ташкилотларида тьюторлик фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиqlаш
2. Самсонова Е.В., Карпенкова И.В. Профессиональная подготовка тьюторов для инклюзивного образования: учебное пособие / под ред. Е.В. Самсоновой. – М.: ФГБОУ ВО МГППУ, 2024. – 186 с.
3. Белицкая Е.В. Тьюторская система обучения в современном образовании в Англии: Автореф. дисс. канд. пед. наук. – Волгоград, 2012. – 25 с.
4. Шрамко Н.В. Основы тьюторства: курс лекций: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Н.В. Шрамко; Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2018.
5. Логинов Д.А. Тьюторское сопровождение в школе. - М.: Национальный книжный центр, ИФ «Сентябрь», 2015. - 160 с.
6. Организация тьюторского сопровождения в рамках образования детей с ОВЗ и инвалидностью: учеб.-метод. пособие / сост.: Л.А. Амирханова, О.Н. Бободжоновна, О.А. Савельева. – Москва: АСОУ, 2021. – 70 с.
7. Дьячкова М.А., Томюк О.Н. Тьюторское сопровождение образовательной деятельности: учебное пособие. Практикум / М.А. Дьячкова, О.Н. Томюк; ФГБОУ ВО «УрГПУ». – Екатеринбург, 2016. – 184 с.
8. Ковалева Т.М., Кобыща Е.И., Попова (Смолик) С.Ю., Теров А.А., Чередилина М.Ю. Профессия «тьютор». - Тверь: «СФК-офис», 2012. - 246 с.